

DE ORGELKUNSTENAAR LEANDRE VILAIN (1866 - 1945)

door Norbert HOSTYN
Conservator Stedelijke Musea Oostende

*« Un chancard, ce M. Vilain ! Aux courses, il parie
toujours à coup sûr, puisqu'il n'est jamais à court
de tuyaux ! »*

(SO, 1.8.1900)

Sinds december 1979 loopt in « De Plate », tijdschrift van de gelijknamige Oostendse Heemkundige Kring, mijn artikelenreeks « Oostendse Muziek-geschiedenis ». Daarin komen uitvoerig de vele facetten van het Oostendse muziekleven aan bod. Qua toondichters en dirigenten uit eigen stad, zitten er niet veel hoogvliegers tussen. En om zo'n zaken dan toch eens in het licht te plaatsen, biedt een tijdschrift als « De Plate » het perfecte podium.

Een figuur die het mijns inziens onvoorwaardelijk verdient om aan de vergetelheid onttrokken te worden is deze van Léandre VILAIN, de man die alhier meer dan 50 jaar lang titularis was van 2 begeerde orgelbanken : deze van het Kursaal en deze van de SS. Petrus & Pauluskerk.

Aangezien VILAIN op de eerste plaats een *uitvoerend* kunstenaar was, verdween zijn kunstroom met zijn dood : de fonoplatenindustrie was toen nog niet wat ze nu is en bandrecorders waren in zijn tijd nog een brok mysterie.

We vrezen dan ook dat er geen klinkende getuigenissen van zijn door tijdgenoten als fenomenaal omschreven orgelspel zijn overgebleven. Alleen zijn naam leeft nog een beetje voort : in het Léandre Vilainplein (het rommelige parkeerpleintje voor de « Peperbusse ») & als « Huize Léandre Vilain » (Prins-Boudewijnstraat).

« Un doigté à la hauteur du sentiment; tout ce qu'il y a de moins vilain » dans ses interprétations; un papa à la crème, semble toujours très pressé; » une virtuosité qui se manifeste jusque dans les pieds, mais nullement par » le fox-trott; se révèle en ondes douces ou sonores qui vont à l'âme; emploie » le souffle d'autrui; très choyé, très admiré et pour des tas de causes. Un » air monacal qui n'a rien de normal. » Ter inleiding was dat nog het zeer poëtische portret dat R. DE VRIERE in zijn tussen 1919 - 1922 gepubliceerde « *Silhouettes Ostendaises* » van Léandre VILAIN schetste.

*
**

Jeugd en Opleiding

Léandre VILAIN werd op 26 februari 1866 te Trazegnies, een dorpje tussen La Louvière en Charleroi geboren. Zijn vader werkte als opzichter in de koolmijnen van Courcelles.

Zoals dat bij vele kunstenaars het geval is, doen over zijn « roeping », in casu tot het orgelspel, enkele oncontroleerbare verhalen de ronde. Maar in feite doet dat niet veel af aan zijn latere verdiensten.

Volgens de ene versie was het de kasteelheer van Trazegnies die er bij Léandre's vader op aandrong om hem orgel te laten studeren. De achtergronden daarvan, verhaald door VAN PAMEL (1), komen recht uit het romantisch vaatje, te gezocht om waar te zijn.

Luidens een tweede versie, zou het een prins van het geslacht D'ARENBERG zijn geweest die vader VILAIN aanried om Léandre orgelstudies te laten doen.

In elk geval werd hij naar Mechelen gestuurd om er bij Jacques-Nicolas LEMMENS (1823 - 1881) orgel te studeren aan het Lemmensinstituut.

Tijdens het communiefeest van Engelbert d'ARENBERG (het zoontje van de prins) te Heverlee, zou L. VILAIN voor 't eerst een staaltje van zijn kunnen hebben getoond.

In die tijd was hij orgelist bij de Josephieten te Leuven en reisde hij op en af naar Mechelen om er zijn orgelstudies verder te zetten.

Na de dood van LEMMENS anno 1881 trok VILAIN naar Brussel om er de orgellessen van de beroemde Alphonse MAILLY te volgen aan het Conservatorium. Net als LEMMENS was MAILLY een groot virtuoos en een nu miskend toondichter.

In 1886 behaalde VILAIN er een eerste prijs voor zijn instrument en in 1889 zijn einddiploma. Hij was 23 - 24 jaar oud.

*
**

Oostende

Op 3 maart 1890 volgde VILAIN Auguste WIEGAND op als organist van de SS. Petrus & Pauluskerk te Oostende, dit na een proefspel op het orgel van de kerk. Het zou de orgelbouwer ANGNEESSENS geweest zijn die VILAIN op de vacature had gewezen.

Auguste WIEGAND, die ook titularis was van het in 1888 geïnstalleerde Kursaal-orgel, vertrok naar Sydney (Australië) en maakte er verder carrière als orgelist (2). Toch menen we dat er andere grondslagen mede ten deel lagen aan WIEGAND's vertrek.

Het orgel dat VILAIN in 1890 in de Hoofdkerk aantrof was een instrument van Charles AGNEESSENS - MEUNIER uit 1886 - 1887, op 28 februari 1887 ingespeeld door Auguste WIEGAND. Het was een bescheiden romantisch instrument met 3 klavieren en pedaal, geïnspireerd op het orgel uit de feestzaal in het Trocadéro te Paris, dit althans volgens de programmaprojectie van de inspelingsplechtigheid.

(1) G. VAN PAMEL, *De organist Léandre Vilain*, in *Ons Volk Ontwaakt*, 1926, p. 148.

(2) WIEGAND had gestudeerd aan het Conservatorium te Liège en bij Alphonse MAILLY te Brussel. Hij speelde tal van concerten in binnen- en buitenland. Zijn recital tijdens de Antwerpse Tentoonstelling van 1885 was bijzonder opgemerkt geworden.

In augustus 1896 was er dan de rampzalige brand van de SS. Petrus & Pauluskerk, waarbij dat orgel verloren ging. In de noodkerk die opgericht werd tot dat de nieuwe neogotische kerk klaar kwam (1901 - 1907), werd een AGNEESSENS-orgel geïnstalleerd. VILAIN speelde het in op dinsdag 8 juni 1897. Normaal zou Charles-Marie WIDOR de inspelingsverzorging hebben, maar deze bleek in-extremis belet.

De nieuwe SS. Petrus & Pauluskerk werd van een groot SCHYVEN-orgel voorzien, en daarop kon VILAIN zijn talent ten volle ontplooien. Zijn recitals tijdens de zondagse Hoogmissen werden vaste afspraken voor melomane toeristen. Ze lieten er « hunne vervroomde harten meevoeren op de wieken van zacht-melodieuze begeleidingen of machtig-opsteigende interludiën » volgens VAN PAMEL.

**

Het Kursaal

Met het vertrek van WIEGAND werd VILAIN uiteraard ook titularis van het Kursaal-orgel. Dit orgel werd in 1888 geïnstalleerd door de Geraardsbergse firma AGNEESSENS, en wel tussen de grote rotonde en de feestzaal. Het was een drieklaviersinstrument met pedaal van een uitgesproken romantisch karakter. Samenspel met het orkest kon aanvankelijk niet optimaal gebeuren. Het orkest was immers opgesteld op een soort kiosk in het midden van de rotonde (3). Pas in 1894 werd, na vele acoustische proefnemingen, een soort orkesttribune gebouwd, tussen feestzaal en rotonde (4). Hoog boven de tribune kreeg het orgel een plaats. Het oogde er schitterend, majestueus (5).

Onder WIEGAND werd het orgel slechts sporadisch gebruikt. Met VILAIN kwam daar grondige verandering in : met zijn bijna dagelijkse recitals waarin hij meestal arrangementen van populaire klassieke muziek bracht, bouwde hij gestaag aan zijn roem. En deze werd door de vele vreemde toeristen naar alle hoeken van Europa uitgedragen.

Ik spoorde eens een aantal recital-programma's op in « La Saison d'Ostende », seizoen 1900. Opvallend weinig échte orgelmuziek, echter wel veel arrangementen. Programma's die in die tijden normaal waren, maar vandaag de dag ondenkbaar zouden zijn. Uiteraard kan men er veel in leren over de burgerlijke smaak van die tijd !

5 juni 1900 :

Figaro's Bruiloft - Ouverture (MOZART)
Romance sans Paroles (Laurent LEGER)
Marche Religieuse (A. GUILMANT)
Adagio uit het strijkkwartet op. 64 (HAYDN)
Tarantella (Stephen HELLER) (SO, 3 juni 1900)

(3) Zie Y. VYNCKE, *Oostende in oude prentkaarten*, nr. 112.

(4) Zie N. HOSTYN, *Oostendse bouwmeesters. Auguste Verraert*, in *De Plate*, september 1977, p. 4.

(5) Zie Y. VYNCKE, *Oostende in oude prentkaarten*, nr. 113.

2 juli 1900 :

Marche Solemnelle (L. GANNE)
Nazareth (Ch. GOUNOD)
Sonate in re-klein (A. GUILMANT)
Aria uit Rinaldo (G.F. HAENDEL)
Intermezzo uit Mac-Beth (G. VERDI)
Tocatta in la-b (A. HESSE) (SO, 1 juli 1900)

9 juli 1900 :

Andante uit Symphonie in A (MENDELSSOHN)
Allegretto in A (R. SCHUMANN)
Canon (R. SCHUMANN)
Aria uit de Pinkstercantate (J.S. BACH)
Marche des Rois Mages (Th. DUBOIS)
Cantilène Nuptiale (Th. DUBOIS)
Final in D (J. LEMMENS) (SO, 8 juli 1900)

16 juli 1900 :

Marche Funèbre et Chant Séraphique (A. GUILMANT)
Chanson de Printemps (MENDELSSOHN)
Ave Maria (F. SCHUBERT)
Fuga in G-kl (J.S. BACH)
Air Varié in mi (G.F. HAENDEL)
Symphonie in G-kl (Ch. M. WIDOR) (SO, 15 juli 1900)

21 juli 1900 :

Pièce Héroïque (C. FRANCK)
Andante in B (J. CALLAERTS)
Scherzo (J. TILBORGHES)
Pâques Fleuris (A. MAILLY)
Invocations (A. MAILLY)
Marche Triomphale (J. LEMMENS) (SO, 20 juli 1900)

25 juli 1900 :

Sonate in F (F. MENDELSSOHN)
Berceuse (L. LEGER)
Prélude & Fuga in e-kl. (J.S. BACH)
Invocation (L. VILAIN)
Concerto in C (G.F. HAENDEL) (SO, 25 juli 1900)

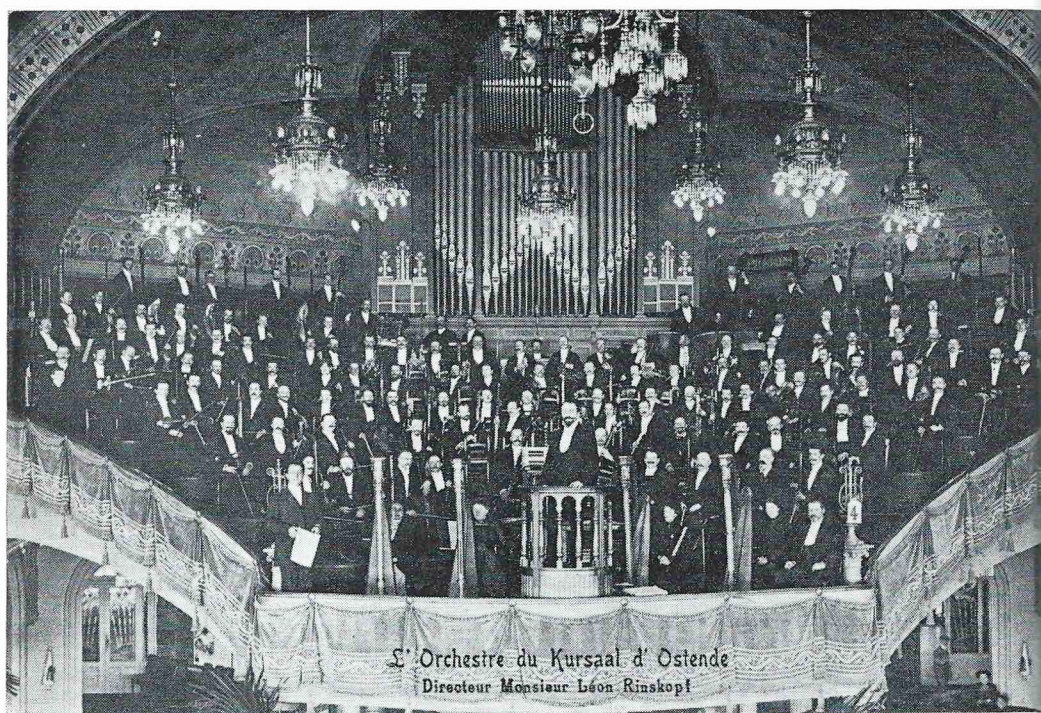
en een laatste :

8 augustus 1900 :

Prière de Moïse (G. ROSSINI)
Mondnacht (R. SCHUMANN)
Dichterliebe VII (R. SCHUMANN)
Récitatif & air de Joseph (MEHUL)
Ständchen (F. SCHUBERT)
Erlkönig (F. SCHUBERT)
Alleluia ! (L. VILAIN) (SO, 8 augustus 1900)

Léandre VILAIN gekiekt aan het Oostendse Kursaalorgel.
(Foto V.V.F., Oostende)

Het complete orkest van het Oostendse Kursaal ten tijde van dirigent L. RINSKOPF.
L. VILAIN was de vaste orgelist van dit destijds wereldberoemde ensemble.
(prentkaart)

Treurmarsch.- Marche Funèbre

van Leander Vilain.

Claviers.

Klein orgel met Gr. orgel.
Positif accouplé au G. Orgue.
Grand- en tongspelen 4 en 8 van Kl. orgel.
Jeux de fonds et d'anches 4 et 8 du Positif.
Grand van Gr. orgel.
Jeux de fonds du G. Orgue.
16 en 8 op 1/2 voetspel.
16 et 8 à la Pédale.
p

Groot orgel.
G^d Orgue. p

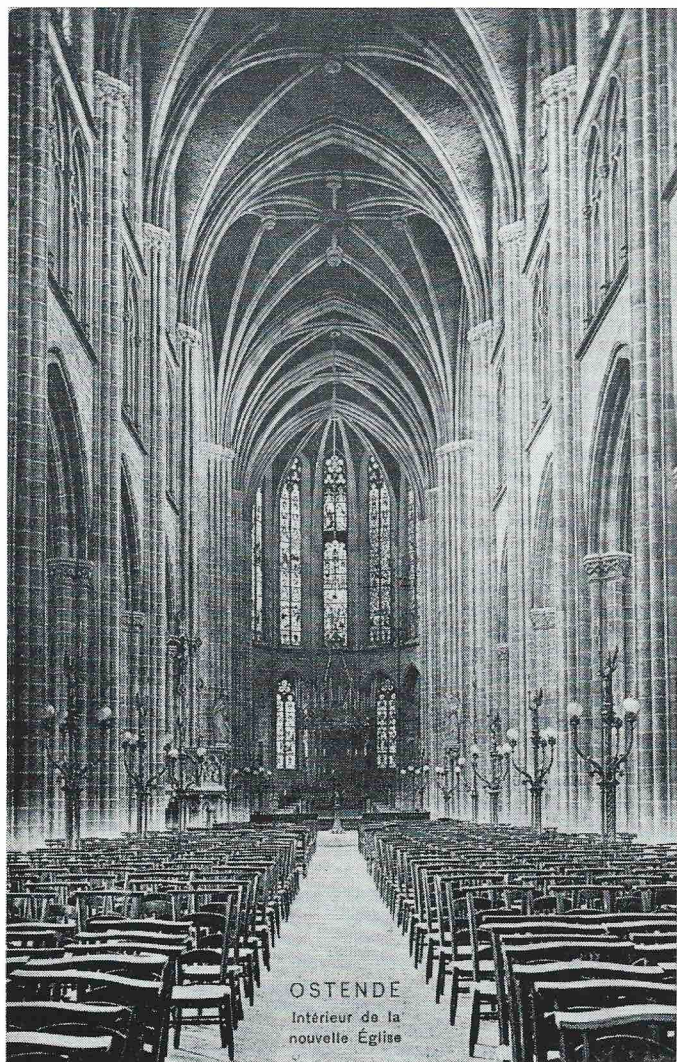
Voetspel.
Pédale.

Voetspel op Gr. orgel.
Pédale au G. O.

Vol spel (16 voet)
Plein Jeu (16 f)

cresc. scmp^{te}

Eerste bladzijde van VILAIN's « Treurmarsch » voor orgel.

De SS. Petrus & Pauluskerk te Oostende kort na de afbouw in 1907.
(prentkaart)

COMPTE - RENDUS

DES

SÉANCES D'ORGUE

DONNÉES A

MARSEILLE

(EN 1899 - 1900 - 1903 - 1907 - 1910)

PAR

M. LÉANDRE VILAIN

PRIX D'EXCELLENCE DU CONSERVATOIRE ROYAL DE BRUXELLES
ORGANISTE A L'ÉGLISE PRIMÁIRE ET AU KURSAAL D'OSTENDE,
PROFESSEUR D'ORGUE AU CONSERVATOIRE DE GAND.

Imp. Jos. Elleboudt, Kerkstraat. 12, Ostende.

Brochure met commentaren op L. VILAIN's recitals te Marseille.
(Oostende, Stadsbibliotheek)

Tot daar een greep uit de ontelbare recitals van VILAIN. Week na week, jaar na jaar, bood hij zijn fans tijdens de zomermaanden een uiterst gevarieerd programma. Veel arrangementen maar ook enkele eigen werken. We ontmoetten al een « Invocation » en een « Alleluia ! »

De « Invocation » speelde hij eerder al, in juli 1899 bv. (6). De « Alleluia ! » werd in versie voor orgel en orkest gecreëerd op 6 april 1896.

We vonden ook schriftelijke getuigenis van een compositie getiteld « Tristis est anima mea », uitgevoerd op 30 september 1924; verder ook een « Marche Solemnelle » door hemzelf uitgevoerd op 9 augustus 1919, een « In memoriam » uitgevoerd op 17 augustus 1919 en « Mélodies » ook in 1919 uitgevoerd.

Een andere compositie van VILAIN was de « Marche Funèbre » voor koor, orkest en orgel. Het ongetwijfeld imposante werk ging op zondag 1 september 1895 in het Kursaal in première (7).

Een « Treurmarsch » voor orgel anno 1895 uitgegeven door de Orgelistenbond van West-Vlaanderen is wellicht een versie voor orgel-solo van de zojuist genoemde « Marche Funèbre ».

Op de titelpagina van de gedrukte partituur lezen we het volgende (8) :

VOOR GOD, VOOR VLAANDEREN EN DE KUNSTE
TREURMARSCH
VAN
LEANDER VILAIN
ORGELIST VAN ST.-PIETERSKERKE TE OOSTENDE
UIT ACHTINGE EN DANKBAARHEID OPGEDRAGEN
AAN
ZYNEN GEWEZEN LEERAAR MR. ALPH. MAILLY
UITGEGEVEN DOOR
DEN ORGELISTENBOND VAN WESTVLAANDEREN
1895
ER IS AAN DE WET VOLDAAN
GETEEKEND EN GEDRUKT BIJ
BREITKOPF EN HARTEL TE LEIPZIG

In de « Treurmarsch » komt het romantisch-pathetisch aspect van VILAIN's kunstenaarstemperament duidelijk tot uiting : een A-deel gebaseerd op een gesyncopeerd ritmisch motief in de weinig gebruikte toonaard van si-mineur, vol romantische harmonieën, opgevoerd tot een climax in de maten 12 en volgende om ten slotte af te nemen en op een duidelijk si-mineur akkoord te eindigen. In tegenstelling tot dit funerair pathos is het innige B-deel, met een prachtig-zingende melodie die in re-groot begint en na tal van harmonische en chromatische omzwervingen ook in die toonaard eindigt. Na de herhaling van dit B-deel eindigt het werk met een herneming van A.

(6) SO, 21 juli 1899 (met aff.).

(7) FO, 8 september 1895, p. 3.

(8) Met dank aan de Heer Robert HOSTYN die me op het bestaan van deze gedrukte partituur attent maakte en zo goed was ze me ter documentaire titel voor te spelen.

VILAIN's persoonlijke vriendschap met de wereldvermaarde Parijse orgelist en componist Charles-Marie WIDOR (1845 - 1937) bracht deze laatste er toe in het Kursaal een recital te komen geven, op 23 juli 1895. Hij dirigeerde er toen eigen orkestwerken en bespeelde natuurlijk het orgel in delen uit zijn befaamde orgelsymphonieën. Tijdens zijn verblijf alhier dediceerde WIDOR een partituur van zijn « Symphonie Gothique » (op. 70) aan Léandre VILAIN. Het exemplaar van die orgelsymphonie wordt bewaard in de bibliotheek van het Gentse conservatorium. Ze draagt volgende autograaf van WIDOR :

« A mon ami L. VILAIN, Ostende 23 juillet 1895. Ch.M.W. »

VILAIN's bewondering voor zijn beroemde collega moet wel heel groot geweest zijn : zijn villa op de helling van de Van Iseghemlaan doopte hij « Villa Widor » !

*
**

Zoals gezegd waren het vooral zijn Kursaalrecitals die VILAIN internationale faam bezorgden. Algauw werd hij in 't buitenland gevraagd voor menig orgelrecital en voor inspelingen van nieuwe orgels. Zo vinden we hem in april-mei 1897 terug te Rugby en in het Cristal Palace te London. In het voorjaar 1899 deed hij Roma, Alger en Marseille aan. Te Marseille gaf hij nog recitals in 1900, 1903, 1907 en 1910. De kritieken die bij die gelegenheden in de Franse dagbladpers verschenen werden gebundeld tot een kleine brochure (9).

Op 9 september 1913 concerteerde hij in de kathedraal te Glasgow. Het programma bleef bewaard :

- Elegie (L. VILAIN)
- Werken van THIELE, WIDOR, BACH
- Cantabile (C. FRANCK)
- Marche Funèbre (L. VILAIN)

*
**

VILAIN deed ook wel iets voor orgelmuziek van eigen bodem. Zo was zijn eerste recital van het jaar 1899 volledig aan werk van Belgische meesters gewijd : MAILLY, COLLAERTS, TILBORGHES en uiteraard César FRANCK.

De oorlog 1914 - 1918 bracht een onderbreking in het Oostendse seizoenleven. Een Duits soldatenorkest nam nu en dan de lege plaatsen op de orkesttribune van het Kursaal in ...

Na de oorlog zou de stad nooit meer die bruisende Belle-Epoque vitaliteit terugvinden. En ook de muzikale smaak veranderde snel. De appreciatie van de orgelmuziek ontsnapte er niet aan. De romantiek had afgedaan bij de jongere generaties : de terugkeer naar stijlzuivere barokke orgelmuziek werd mode.

(9) *Compte-rendus des séances d'orgue données à Marseille (en 1899-1900-1903-1907-1910) par M. Léandre Vilain, Oostende, s.d.*

De frequentie van VILAIN's Kursaalrecitals nam af. In de SS. Petrus & Pauluskerk bleven zijn bewonderaars elke week toestromen. En in december 1920 deed VILAIN toch nog een succesvolle tournee door Spanje.

In 1926 liet ene G. VAN PAMEL de reeds geciteerde bijdrage over L. VILAIN verschijnen in « Ons volk ontwaakt ». We leren er o.m. dat hij recitals had gegeven in het Cristal Palace, in de Queens Hall en te Manchester. Het artikel is geïllustreerd met een portretfoto van VILAIN, poserend aan het orgel te Bradford.

Zoals het nu nog steeds het geval is, gaf het inspelen van een nieuw orgel 80 jaar geleden ook al de gelegenheid tot een inauguratie-recital. Léandre VILAIN is die eer dikwijls te beurt gevallen, zowel in binnen- als in buitenland.

We noemen er een paar op :

- Orgel Sint-Jozefskerk te Oostende, ingespeeld op 22 augustus 1901 door J. PETIT, L. VILAIN, A. SEVRE & JADIN (10). Inspeling na de verbouwing op 4 april 1937, samen met J. BERDEN (11).
- Orgel Parochiale Kerk Diksmuide, ingespeeld op 20 juli 1932.
- Orgel in de Kerk te Heist, op 13 augustus (?) 1911. VILAIN speelde er een eigen « Prélude & Marche ».
- Orgel Sint-Willibrorduskerk te Antwerpen, ingespeeld op 6 september 1908.

*
**

Over VILAIN als leraar hebben we tot nu toe niet gesproken. Bij KB van 3 september 1902 werd hij benoemd tot leraar orgel aan het Kon. Muziekconservatorium te Gent, ter opvolging van Joseph TILBORGHES, die voor de orgellessen had ingestaan sedert 1871. Het was VILAIN's verdienste er de Lemmens-methode door te voeren.

In 1931 werd VILAIN als leraar op rust gesteld. Op 25 november 1931 werd Flor PEETERS als zijn opvolger aangesteld.

Volgende leerlingen van VILAIN haalden een eerste prijs orgel aan het Gentse Conservatorium :

- Jenny VAN RYSELBERGHE, met grote onderscheiding, 1907
- Maurice HÉLIN, met onderscheiding, 1914
- Hypoliet VERHASSELT, met onderscheiding, 1919
- Arthur MAGERMAN, op voldoende wijze, 1920
- Léo IMPE, met onderscheiding, 1921
- Daniël CLÉMENT, op voldoende wijze, 1925
- Solange DE GRYSE, met grote onderscheiding, 1926
- Berthe PLUYM, met de grootste onderscheiding, 1928
- Firmin DE GEETER, op voldoende wijze, 1928

(10) R. HOSTYN, *Orgels in Groot-Oostende. Het orgel van de Sint-Jozefkerk*, in *De Plate*, 78/166-168.

(11) R. HOSTYN, *Orgels in Groot-Oostende. Het orgel van de Sint-Jozefkerk - Periode tot 1937*, in *De Plate*, 79/63-65.

De laatste jaren

In 1940 vierde Léandre VILAIN zijn gouden jubileum als organist van de SS. Petrus & Pauluskerk. De huldiging op zondag 3 maart was een plechtigheid in pompeuze Roomse stijl. Ene DELEY schreef bij die gelegenheid het huldedicht ter ere van VILAIN.

Op het doksaal van de kerk werd een sobere koperen plaquette onthuld.

Ze hangt er nog steeds. De tekst luidt als volgt :

1890 - 1940

Meester Leander Vilain bespeelt
het orgel der SS. Petrus en Pauluskerk
met een buitengewoon maëstria, sedert
een halve eeuw. God spare hem.

En dat deed Hij ook, 6 jaar nog.

Maar eerst kwam nog de oorlog. Naar het einde van de oorlog toe werd VILAIN net als zovele oudere Oostendenaars door de Duitse bezetter verplicht de stad te verlaten. Al die tijd verbleef hij in Ninove. In januari 1945 kwam hij naar Oostende terug. Het Kursaal met zijn geliefde orgel vond hij er niet meer... VILAIN's Oostende was verdwenen.

Na een korte ziekte overleed hij op 16 november 1945 in zijn « Villa Widor » aan de Van Iseghemlaan. De begrafenis had plaats op woensdag 21 november.

Zijn « doodsantje » vermeldde hem als Ere-professor aan het Kon. Conservatorium te Gent en het Kon. Atheneum te Oostende.

We vinden er ook zijn onderscheidingen op terug : Officier in de Leopoldsorde (1920) en Officier in de Kroonorde. We lezen ook de naam van zijn echtgenote : Clara VAN WEDDINGEN. Mensen die het kunnen weten, vertelden me dat VILAIN's huwelijk alles behalve gelukkig was. Mevrouw VILAIN was niet uit hetzelfde culturele hout gesneden als Léandre en begreep zijn kunstenaarschap niet.

En dan de herdenkingstekst zelf :

« Meester Vilain was kunstenaar, een echte, een geboren kunstenaar.
» In den gewonen omgang was hij een doodgewoon mensch : Niets
» van den bombast van veel zelfgewaande kunstenaars, die meenen
» er mee kennis te geven dat zij het zijn. Maar zat hij nu achter zijn
» orgelbuffet, ge moest hem gadeslaan. Er kwam eene verheerlijking
» over hem, iets dat herinnerde aan de verheerlijking van den leven-
» den Christus op den Thabor, alwaar de bevoorrechte Apostelen
» schitterden en straalden, al was het maar op hen eene weerspiege-
» ling van 's meesters' glorie ! En wat er in hem zuchtte en zong,
» en woelde en streefde naar uiting, kwam alsdan te buiten in een
» vloed van welluidendheid en kostbare klanken en zijn toehoorders
» rilden en huiverden, overweldigend in stomme verrukking ! Diep in
» het menschenhart ligt eene harp verschoolen : Hare Snaren zijn
» niet van brons noch koper, maar bestaan uit de vezels van de
» hartspier zelf. Velen zijn er niet, die de teere snaren kunnen doen

» trillen; maar worden zij door ene ervarene hand bespeeld, zoo
 » wordt men deelachtig aan Gods eigen pracht. Vilain, ge waart de
 » engel die den troon des Allerhoogsten kwamt afgestegen, die juist
 » de hemelsdeur op een garre kwaamt zetten, en ons, schamele
 » menschen, liet luisteren naar het engelenkoor, al was het maar voor
 » één ogenblik... »

*
**

Tot slot een fragment uit de memoires van Antoine SCHYRGENS, een Oostends kunstschilder die VILAIN van heel dichtbij heeft gekend (12) :

... Chapel, ancien élève de Jef Dennyn, était le carillonneur attitré de la ville et Léandre Vilain, wallon de Trazegnies, dont on fêta peu avant la guerre de 1940 le cinquantenaire d'organiste de l'Eglise St-Pierre et Paul, remplissait ses fonctions durant la saison au Kur-saal.

J'étais son voisin. Il habitait tout au haut du Boulevard Van Iseghem. Je l'épiais à l'heure où il passait sur la digue; il tendait la tête vers mon 1er étage et c'était le signal, l'heure du concert d'orgues. Je l'accompagnais pour aller tourner les pages de vieilles feuilles jaunies, poisseuses, que j'arrivais péniblement à décoller.

Fantaisiste à ses heures, les morceaux les plus profanes étaient interprétés avec tant de mesure, lorsqu'il jouait à l'Eglise St-Pierre et Paul, qu'ils incitaient au recueillement.

Sur ses indications, j'enfonçais les registres durcis d'un instrument qui n'était plus en très bon état et j'observais la figure émaciée de l'artiste avec ses réactions et ses froncements de sourcils.

Tout en jouant, il me faisait ses confidences. « Vous avez de la chance, me dit-il un jour, au beau milieu d'un passage de "Judex", de pouvoir manger de la soupe, chez moi, on ne m'en fait jamais ». J'entendais deux Vilain, mais ceux qui étaient là agenouillés dans l'Eglise n'écoutaient que le grand artiste, qui les transportait vers les plus hautes cîmes.

On venait l'entendre le dimanche à la messe d'onze heures et demie. Et lorsque l'office était terminé, on sortait comme à regret.

Il me demandait quelquefois de lui désigner un morceau de mon choix.

Je lui soufflais à l'oreille le nom Rubinstein.

Et pendant l'élévation en entendait un Rubinstein transposé en chants religieux pour oreilles profanes.

Devant mon air satisfait, il ajoutait en se penchant de mon côté : « C'est une petite blague ! »

Il me l'a joué souvent cette petite blague-là et avec quel art !

(12) A. SCHYRGENS, *Le monde inconnu des artistes*, Dinant, 1957, p. 179-181.

Gebruikte afkortingen :

EO : Echo d'Ostende

FO : Feuille d'Ostende

SO : Saison d'Ostende

Et alors, mon regard se portait vers l'inscription gravée dans une plaque de bronze, encastrée dans le mur, à droite des grandes orgues :

Maître Léandre Vilain fait chanter les orgues de l'Eglise St-Pierre et Paul avec une incomparable maîtrise depuis un demi-siècle.
Dieu nous le garde.

3e Mars 1940.

BIJLAGE 1

Brief van L.V. aan RINSKOPF of de Kursaaldirecteur

(zonder datum; maar blijkens de afbeelding van het Kursaal op het papier, nà 1907) (Gent, Univ. Bibl.)

Kursaal d'Ostende
Lundi 10 août

Cher Monsieur le Directeur,
je me suis présenté déjà
plusieurs fois chez Mr. Van Keyers-
weert mais il me dit qu'il
n'a pas reçu d'ordres —
Voudriez-vous, je vous prie,
lui donner les ordres nécessaires.
Je suis le seul, paraît il, qui
n'ait pas été, entièrement réglé —
... m'a payé 700 francs —
pour le période du 21 juin au 21 juillet.
Et M. Van Keyersweert m'a payé
350 pour le quinzaine du 21
juillet au 5 août.
*Reste donc à me regler les
séances que j'ai données
depuis le 11 avril jusqu'au
21 juin, ce qui fait 2 mois et
10 jours.*
Je ne crois pas qu'en demandant 950 fr
pour ces 2 mois et
10 jours je me montre très-
exigeant- Ce la me fera
seulement mes 200 francs.
Je vous serais infiniment
reconnaissant, Monsieur
le Directeur, si vous vouliez
bien donner les ordres
en conséquence, et
vous présente un salutation
respectueuse

L. VILAIN

BIJLAGE 2

Brief van L.V. wellicht aan RINSKOPF

(wat de datering betreft, zie Bijlage 1) (Gent, Univ. Bibl.)

Lundi 4 mai
Kursaal d'Ostende

Mon Cher Directeur,
Si vous lisez les journeaux
vous avez peut-être vu mon
nom à propos de la commission
de l'Académie de Musique.
Je tiens à vous dire que
je ne sais rien de cette
affaire, que je n'ai auto-
risé *personne* à se servir
de mon nom, que
personne ne m'en a dit
un mot, et que, du reste,
si j'avais de telles
intentions c'est à vous, tout
le premier, que j'en ferais
part.
Veuillez agréer, mon
Cher Directeur, mes
Salutations respectueuses

Léandre VILAIN